

Ruský makroregion (Zakavkazsko, Střední Asie, Východní Evropa a Rusko)

1. Vymezení a společné znaky makroregionu

- **Geografické vymezení:**
 - **Rusko:** Jádrový a dominantní stát, rozkládající se ve východní Evropě a severní Asii.
 - **Východní Evropa:** Bělorusko, Ukrajina, Moldavsko.
 - **Zakavkazsko (Jižní Kavkaz):** Gruzie, Arménie, Ázerbájdžán.
 - **Střední Asie:** Kazachstán, Uzbekistán, Turkmenistán, Kyrgyzstán, Tádžikistán.
- **Společné charakteristické rysy:**
 - **Dědictví Sovětského svazu (SSSR):** Většina států byla součástí SSSR (s výjimkou Východní Evropy, která byla v jeho sféře vlivu). To formovalo jejich politiku, ekonomiku, infrastrukturu a společnost. Tento prostor je označován jako **postsovětský prostor**.
 - **Dominance Ruska:** Rusko si udržuje silný politický, ekonomický a vojenský vliv v regionu.
 - **Společenství nezávislých států (SNS):** Většina zemí je členem této organizace, která volně navazuje na SSSR.
 - **Jazyk:** Ruština slouží jako důležitý dorozumívací jazyk (lingua franca) v celém regionu.
 - **Ekonomická transformace:** Přejít od centrálně plánované ekonomiky ke tržnímu hospodářství po roce 1991, často problematický.
 - **Závislost na nerostných surovinách:** Ekonomiky mnoha států jsou silně závislé na exportu ropy, zemního plynu a dalších komodit.
 - **Politická nestabilita:** Výskyt autoritářských režimů, etnických konfliktů a tzv. "zmrazených konfliktů".

2. Přírodní podmínky

- **Rozloha a reliéf:**
 - Obrovská rozloha, největší makroregion světa.
 - **Rozsáhlé roviny:**
 - **Východoevropská rovina:** Největší v Evropě.
 - **Západosibiřská rovina:** Jedna z největších a nejplošších nížin světa, bažinatá.
 - **Pohoří:**
 - **Ural:** Tradiční hranice mezi Evropou a Asií, staré, erodované pohoří.
 - **Kavkaz:** Mezi Černým a Kaspickým mořem, mladé alpské pohoří s nejvyšší horou Ruska i Evropy **Elbrus (5642 m)**.
 - **Pohoří jižní Sibiře:** Altaj, Sajany.
 - **Vysoká pohoří Střední Asie:** Pamír, Ťan-šan.
- **Podnebí:**

- Dominantní je **kontinentální klima** s obrovskými rozdíly mezi horkým létem a extrémně mrazivou zimou.
- **Klimatické pásy (od severu k jihu):**
 - **Polární (arktické):** Ostrovy v Severním ledovém oceánu.
 - **Subpolární (subarktické):** Pás tundry a lesotundry.
 - **Mírný kontinentální:** Nejrozsáhlejší, pás tajgy a stepí.
 - **Subtropický:** Pobřeží Černého moře.
 - **Suché (aridní a semiaridní):** Střední Asie, Kaspická nížina.
- **Permafrost:** Trvale zmrzlá půda, pokrývá asi 2/3 území Ruska (Sibiř).
- **Vodstvo:**
 - Obrovské říční systémy, klíčové pro dopravu a hydroenergetiku.
 - **Úmoří Severního ledového oceánu:**
 - **Ob, Jenisej, Lena:** Velké sibiřské veletoky.
 - **Úmoří Atlantského oceánu:** Don, Dněpr, Dněstr.
 - **Bezodtoká oblast (Kaspické moře):**
 - **Volha:** Nejdelší řeka Evropy.
 - **Ural.**
 - **Amudarja a Syrdarja:** Řeky Střední Asie, dříve napájely Aralské jezero.
 - **Jezera:**
 - **Kaspické moře:** Největší jezero světa (slané).
 - **Bajkal:** Nejhlubší a nejstarší jezero světa, největší zásobárna sladké vody.
 - **Aralské jezero:** Příklad ekologické katastrofy, z velké části vyschlo kvůli zavlažování.
 - Ladožské a Oněžské jezero.
- **Biosféra (zonalita od severu k jihu):**
 - **Polární pustiny -> Tundra -> Lesotundra -> Tajga** (největší souvislý lesní pás na světě) -> **Smíšené a listnaté lesy -> Lesostepi a stepi** (úrodná černozemní oblast) -> **Polopouště a pouště** (Karakum, Kyzylkum ve Střední Asii).

3. Obyvatelstvo

- **Počet a rozmístění:**
 - Cca 290 milionů obyvatel (Rusko cca 145 mil.).
 - Extrémně nerovnoměrné rozmístění.
 - Většina populace (cca 80 %) žije v evropské části Ruska a ve Východní Evropě.
 - **Hlavní pás osídlení:** Táhne se od západních hranic přes Moskvu, podél Transsibiřské magistrály na jih Sibiře.
 - Sibiř, Dálný východ a Střední Asie jsou řídce osídleny.
- **Dynamika:**
 - **Demografická krize:** V Rusku, na Ukrajině a v Bělorusku dochází k úbytku obyvatelstva (nízká porodnost, vysoká úmrtnost, nízká střední délka života).
 - **Růst populace:** Ve Střední Asii a Zakavkazsku je přirozený přírůstek kladný.

- **Etnická a jazyková pestrost:**
 - Mimořádně pestrá mozaika.
 - **Slovanské národy:** Dominantní (Rusové, Ukrajinci, Bělorusové).
 - **Turkické národy:** Kazaši, Uzbeki, Kyrgyzové, Ázerbájdžánci, Tataři.
 - **Kavkazské národy:** Gruzínci, Arméni, Čečenci.
 - **Písmo:** Převažuje **cyrilice**.
- **Náboženství:**
 - **Pravoslavné křesťanství:** Dominantní u slovanských národů, Gruzínců a Moldavanů.
 - **Islám (převážně sunnitský):** Dominantní ve Střední Asii, Ázerbájdžánu a v ruských republikách na severním Kavkaze (Čečensko, Dagestán) a v Povolží (Tatarstán).
 - **Arménská apoštolská církev:** V Arménii (první stát, který přijal křesťanství jako státní náboženství).
 - **Buddhismus:** V ruských republikách Kalmycko a Burjatsko.

4. Hospodářství

- **Obecná charakteristika:**
 - Základem ekonomiky je **těžba a export nerostných surovin**.
 - Obrovské disparity mezi Ruskem (energetická velmoc) a ostatními, často chudšími státy.
 - Dědictví sovětského těžkého průmyslu a centrálního plánování.
- **Těžba (primární sektor):**
 - **Ropa a zemní plyn:** Klíčové komodity.
 - **Hlavní oblasti:** Západosibiřská rovina, Povolží-Ural, Kaspická oblast (Kazachstán, Ázerbájdžán).
 - Rusko je jedním z největších světových producentů a exportérů. Významná role státních gigantů (Gazprom, Rosněft’).
 - **Černé uhlí:** Kuzněcká pánev (Kuzbas), Donbas (Ukrajina).
 - **Železná ruda:** Kursk-Belgorodská magnetická anomálie (KMA), Ural.
 - **Barevné a drahé kovy:** Nikl (Norilsk), zlato, **diamanty** (Sibiř - Jakutsko).
 - **Dřevo:** Obrovské zásoby v sibiřské tajze.
- **Průmysl (sekundární sektor):**
 - Zaměřen na **těžký průmysl:** Hutnictví, strojírenství.
 - **Vojensko-průmyslový komplex:** Velmi významný sektor, dědictví SSSR.
 - **Průmyslové oblasti:** Moskevská oblast, Ural, Povolží.
 - Spotřební průmysl je méně rozvinutý.
- **Zemědělství:**
 - Omezeno nepříznivými klimatickými podmínkami.
 - **Černozemní pás:** Jižní Rusko a Ukrajina ("obilnice Evropy"), pěstování pšenice, kukuřice, slunečnice.
 - **Střední Asie:** Pěstování **bavlny** závislé na masivním zavlažování.

- **Zakavkazsko:** Subtropické plodiny (čaj, citrusy, vinná réva).
- **Doprava:**
 - Vzhledem k obrovským vzdálenostem je klíčová **železniční doprava**.
 - **Transsibiřská magistrála:** Nejdůležitější dopravní tepna, spojuje Moskvu s Vladivostokem.
 - **Potrubní doprava:** Strategicky důležitá pro transport ropy a plynu do Evropy a Asie.
 - Silniční síť je mimo hlavní tahy málo kvalitní.

5. Problémy a konflikty

- **Environmentální problémy:**
 - **Ekologická katastrofa Aralského jezera:** Příklad neudržitelného hospodaření s vodou.
 - **Jaderné znečištění:** Důsledky havárie v **Černobylu** (1986), testování jaderných zbraní (Semipalatinsk v Kazachstánu).
 - Silné průmyslové znečištění (Norilsk - jedno z nejznečištěnějších měst světa).
 - Tání permafrostu na Sibiři v důsledku globální změny klimatu.
- **Politické a vojenské konflikty:**
 - **Válka na Ukrajině:** Anexe Krymu Ruskem (2014) a plnohodnotná invaze (od 2022) je největším vojenským konfliktem v Evropě od 2. světové války.
 - **Konflikty v Zakavkazsku:**
 - **Náhorní Karabach:** Spor mezi Arménií a Ázerbájdžánem.
 - **Abcházie a Jižní Osetie:** Separatistická území v Gruzii, podporovaná Ruskem.
 - **Severní Kavkaz:** Dřívější války v Čečensku, stále napjatá situace.
- **Ekonomické problémy:**
 - Vysoká závislost na světových cenách ropy a plynu.
 - Rozšířená korupce.
 - Technologická zaostalost v mnoha odvětvích.
 - Mezinárodní sankce uvalené na Rusko.
- **Demografické problémy:**
 - Vylidňování venkova a Dálného východu.
 - "Únik mozků" (emigrace vzdělaných lidí).
 - Nízká střední délka života, zejména u mužů.